

Ibsen 17. mai 2026

Gratulere med dagen!

17. mai er dagen hvor vi i Norge samles for å feire grunnloven, og den er blitt hele 212 år i år. Tilbake i 1814 gikk vi, gjennom den nye grunnloven, fra å være et enevelde hvor grunnlaget eller suvereniteten for statens utøvelse av makt og myndighet lå i kongens hender alene, og over til det som den gang var det revolusjonerende konseptet folkesuverenitet – men altså helt uten noen voldelig og dødelig revolusjon som andre land måtte gjennom.

Flere menn fra Skien deltok på Eidsvoll og ellers i det statsdannende miljøet som var knyttet til hendelsene i 1814, og det var dette miljøet Henrik Ibsen ble født inn i bare 14 år senere i 1828. Det er en av Norges største tenkere jeg nå har i ryggen, og hans litterære samfunnskommentarer er verdensberømte. Og etter hvert skulle det bli hans rolle å stille spørsmål ved det nye systemet som var skapt. For folkesuvereniteten og det samfunnet vi har skapt sammen siden 1814 har også sine utfordrende sider.

Et av de store demokratiske spørsmålene siden innføringen av folkesuvereniteten har alltid vært: Hvis folket har all makt – kan det da gjøre hva som helst? Kan et flertall undertrykke et mindretall for eksempel? Svaret på det er dessverre åpenbart ja, og det er grunnen til at vi har utviklet det vernet som ligger i grunnloven, domstoler, kritisk presse, sivile demokratiske organisasjoner og institusjoner med samfunnsoppdrag, som for eksempel museene våre. Vi er enige om, og tar ansvar for at folket må begrense seg selv gjennom en åpen og opplyst offentlig samtale.

Men det er ikke selvsagt at folket begrenser seg selv, det åpenbare eksempelet ligger dessverre på andre siden av atlanteren om dagen. Der vises det tydelig hvilke utfordringer som ligger i et demokratisk system som ligner vårt, og hvordan man kan bruke det til å true og formidle alternative virkeligheter. Eller løgn som det kalles.

For samfunnet vi har skapt sammen krever at vi inntar roller og viser lojalitet til systemet for at det skal virke. For vår del i Norge, betyr det at de fleste av oss er ganske stille om hva vi faktisk mener. Vi bøyer hodet og tar sjeldent en åpen konflikt selv om hjertet hamrer av raseri på innsiden. Det er ofte effektivt å gjøre det sånn, og som samfunn har vi oppnådd enorme rikdommer som vi fordeler etter beste evne. Men prisen for den kollektive suksessen er at det koster å ha en høylytt mening i Norge, egentlig uansett om den går med- eller motstrøms. Når man ser på realityprogrammer hvor noen skal stemmes ut, så forstår man hvorfor. De som hever stemmen er de som blir stemt ut. Akkurat som Thomas Stockmann i En folkefiende.

Men, nå er det ikke sånn at den gode og særs intelligente Henrik bak meg gjorde Stockmann om til en helt fordi han sto alene, og Ibsen ville nok ikke brydd seg om

realitydeltakere heller. Det ville vært for enkelt, Ibsen var en ekstremt god iakttagere av menneskelig natur, og Thomas Stockmann er både elitistisk, egoistisk, naiv og stå i sin høyrøstethet. Det er egenskaper som pressen i dag helt sikkert ville ha frydet seg over å kunne pirke i.

Den kritiske pressen er en forutsetning for et velfungerende demokratisk samfunn, men mitt bidrag til å heve stemmen og stille spørsmål i demokratiet vårt i dag, handler om hvordan den kritiske rollen de siste årene blandes sammen med medias behov for likerklipp og oppmerksomhet.

For pressen skal representere folkets vilje og behov for informasjon og kontroll slik at det kan fatte gode beslutninger, men media går nå stadig lenger i selv å danne folkets opinion gjennom ladede vinklinger og personlige forfølgelser. Og det uten et for oss kjent og kontrollerbart program eller hensikt utover det å få klipp og oppmerksomhet. Er det sånn vi ønsker at opinionen skal drives frem og våre meninger formes? Når flertallets likerklipp også blir styrende for hva som løftes fram og hva som tones ned, så risikerer media selv å gå fra å være en essensiell kritisk faktor i demokratiet til å bli en forsterker av den samme logikken som reality-tv bygger på. I vårt moderne demokrati med stor overflod av informasjon er kanskje ikke den største utfordringen at flertallet tar feil, men at vi mister oversikten over hvordan flertallet faktisk blir til. Det urovekkende er ikke at media speiler flertallet, men at flertallet i økende grad oppstår gjennom det media velger å vise. Dermed blir "folkets mening" ikke bare en realitet som formidles, men en virkelighet som delvis skapes på samme sted.

Løsningen for oss alle er selvfølgelig alltid å gå tilbake til Henrik Ibsen, han peker igjen og igjen på at vi må orke å kjenne oss selv, og tenke selv. Vi må tåle uenighet, og vi må respektere hverandre. Og vi må sørge for at alle opplever at de er en del av offentligheten og fellesskapet vårt, også når de sier ting vi ikke liker. Hvis du blir frustrert av andres ytringer, så bruk din egen ytringsfrihet og gi tilsvar på en klok måte, og tål det svake søkelyset som du kan rammes av for en kort stund. Det er ikke så farlig.

Det er så mye å plukke fra i Henrik Ibsens dikterskap når man vil snakke om fellesskapets avhengighet av individet, og individets avhengighet av fellesskapet i et fungerende demokrati, men jeg kommer stadig tilbake til Fruen ved havet om dagen. Der en Folkefiende er åpenbart relevant, men kanskje også et litt kjedelig åpenbart stykke, kommer det individuelle ansvaret og hva som skal til for å ta det ansvaret, bedre frem i de psykologiske dramaene. Wangel gir Ellida frihet til å velge. Først da kan hun komme tilbake til ham på ekte med hele seg og delta i deres fellesskap. Han gir henne trygghet til å utforske fristelser og nesten gi seg hen til den mystiske sjømannen, de mørke kreftene. Han gir henne rom, han respekterer henne og han tåler hennes uenighet. Og han venter på henne.

Jeg er museumsdirektør, og får låne autoritet fra folket til å snakke her i dag. Det er en stor ære, og museenes rolle i samfunnet er å bidra til kritisk refleksjon og skapende

innsikt. Jeg tror på fellesskapet vårt, jeg tror på både plikt og rettighet, og jeg tror det er mulig å tenke seg om. Kritisk refleksjon er et ideal som er helt innenfor rekkevidde. Og det virkelig fantastiske samfunnet vi har skapt og utviklet sammen de siste 212 årene handler ikke om hver enkelt av oss, det handler om fellesskapet. Så er det opptil hver enkelt av oss å orke å kjenne seg selv, bli trygge og forstå hvordan vi kan bidra som individer.

I dag er dagen da vi nyter fruktene av jobben vi har gjort i 212 år med å binde det norske samfunnet sammen. Med å tåle hverandre, inkludere hverandre, rose hverandre, men også rise hverandre når det trengs for at fellesskapet virkelig skal kunne være felles og godt.

Kos dere, se dere rundt og kjenn på gleden over å være del av noe så unikt! Se på paradene våre som ikke utgjøres av det militære, men av barn. Lytt til musikken som naboen din tørr å fremføre for deg, og spis masse av pølser og is som fortsatt er tilgjengelig og inkluderende mat for alle. Norge er et herlig land å bo i, og i dag er det bursdag. Gratulere!